

OILADA OTA-ONA VA FARZAND O‘RTASIDAGI SOG‘LOM MUNOSABATLARNING PSIXOLOGIK AHAMIYATI

Rahimova Nodira Ramanovna

Toshkent shahar Uchtepa tumani MMTB ga qarashli 228-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oilada ota-ona va farzand o‘rtasidagi sog‘lom munosabatlarning psixologik ahamiyati yoritilgan. Oilaviy muhit bolaning shaxs sifatida shakllanishida, uning ruhiy barqarorligi, ijtimoiy moslashuvi va ma’naviy kamolotida muhim omil ekanligi tahlil qilingan. Maqolada ota-onaning mehr-muhabbati, e’tibori, samimiy muloqoti va to‘g‘ri tarbiyaviy yondashuvi farzandning o‘ziga bo‘lgan ishonchi, emotsional holati hamda ijobiy xulq-atvorining rivojlanishiga ta’siri haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, oiladagi nizolar, befarqlik va noto‘g‘ri munosabatlarning bola ruhiyatiga salbiy ta’siri ham ilmiy-psixologik jihatdan tahlil etilgan. Maqolada sog‘lom oilaviy muhitni shakllantirish, ota-ona va farzand o‘rtasidagi ishonchli munosabatlarni mustahkamlash bo‘yicha tavsiyalar ham berilgan.

Kalit so‘zlar: oilaviy muhit, ota-ona va farzand munosabati, sog‘lom munosabat, bola psixologiyasi, ruhiy rivojlanish, tarbiya, emotsional yaqinlik, ishonch, muloqot madaniyati, psixologik qo‘llab-quvvatlash, oilaviy tarbiya, ijtimoiy moslashuv, mehr-muhabbat, shaxs rivojlanishi.

Kirish

Oila jamiyatning eng muhim va eng kichik ijtimoiy bo‘g‘ini hisoblanadi. Insonning shaxs sifatida shakllanishi, uning ma’naviy, axloqiy va psixologik rivojlanishi avvalo oilada boshlanadi. Ayniqsa, ota-ona va farzand o‘rtasidagi munosabatlar bolaning ruhiy holati, dunyoqarashi, xulq-atvori hamda jamiyatga moslashuviga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Sog‘lom oilaviy muhitda ulg‘aygan farzand o‘zini xavfsiz, qadrlangan va erkin his qiladi. Natijada unda o‘ziga bo‘lgan ishonch, mustaqil fikrlash, ijobiy emotsional holat va sog‘lom ijtimoiy munosabatlar shakllanadi. Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti bilan bir qatorda oilaviy munosabatlarda ham turli o‘zgarishlar yuz bermoqda. Zamonaviy hayot tarzi, ijtimoiy va iqtisodiy muammolar, vaqt tanqisligi hamda axborot texnologiyalarining keng kirib kelishi ayrim oilalarda ota-ona va farzand o‘rtasidagi muloqotning kamayishiga sabab bo‘lmoqda. Natijada farzandlarda e’tibor yetishmasligi, hissiy sovuqlik, tushkunlik, asabiylik va ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin. Ayniqsa, ota-onaning farzandga nisbatan befarq munosabati yoki haddan tashqari qattiqqo‘lligi bolaning ruhiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Psixologik tadqiqotlarga ko‘ra,

bolaning dastlabki ruhiy tajribalari aynan oilada shakllanadi. Ota-onaning mehr-muhabbati, qo‘llab-quvvatlashi va samimiy munosabati bolada xavfsizlik hissini paydo qiladi. Bu esa uning hissiy barqarorligi va psixologik salomatligining muhim asosidir. Aksincha, oiladagi nizolar, qo‘pollik, zo‘ravonlik yoki doimiy tanbeh bolaning ruhiyatida qo‘rquv, xavotir, o‘ziga ishonchsizlik va ichki ziddiyatlarni yuzaga keltiradi. Bunday holatlar esa keyinchalik bolaning o‘qish faoliyati, tengdoshlari bilan munosabati va shaxs sifatida rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ota-ona va farzand o‘rtasidagi sog‘lom munosabatlarning asosini o‘zaro hurmat, ishonch, mehr-muhabbat va samimiy muloqot tashkil etadi. Farzand bilan doimiy suhbatlashish, uning fikrlarini tinglash, his-tuyg‘ulariga befarq bo‘lmaslik bolada o‘zini qadrlangan shaxs sifatida his qilishiga yordam beradi. Ayniqsa, o‘smirlik davrida ota-onaning psixologik qo‘llab-quvvatlashi muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bu davrda bolaning hissiy holati o‘zgaruvchan bo‘lib, u ko‘proq tushunish va e’tiborga muhtoj bo‘ladi.

ASOSIY QISM

Oila inson hayotidagi birinchi tarbiya maskani bo‘lib, bolaning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Farzandning dunyoqarashi, xulq-atvori, ruhiy holati va jamiyatga munosabati avvalo oiladagi muhit hamda ota-onaning unga bo‘lgan munosabati orqali shakllanadi. Ayniqsa, ota-ona va farzand o‘rtasidagi sog‘lom munosabatlar bolaning psixologik rivojlanishi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuviga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli oiladagi psixologik muhitning sog‘lom bo‘lishi farzand tarbiyasining eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Psixologik jihatdan sog‘lom oilaviy munosabatlar o‘zaro hurmat, ishonch, mehr-muhabbat va samimiy muloqotga asoslanadi. Bola ota-onasi tomonidan mehr va e’tibor ko‘rsa, u o‘zini xavfsiz va qadrlangan his qiladi. Bu esa unda o‘ziga bo‘lgan ishonchni shakllantiradi hamda ruhiy barqarorlikni ta’minlaydi. Ota-onaning qo‘llab-quvvatlashi bolaning mustaqil fikrlashi, tashabbuskorligi va erkin rivojlanishiga yordam beradi. Ayniqsa, bolaning fikrini tinglash, unga nisbatan hurmat bilan munosabatda bo‘lish va hissiyotlarini tushunishga harakat qilish sog‘lom psixologik muhitning asosiy belgilaridan biridir.

Bolaning ruhiy rivojlanishida ota-onaning emotsional yaqinligi alohida ahamiyatga ega. Ota-onaning samimiy mehr-muhabbati bolada ijobiy emotsiyalarni shakllantirib, uning ruhiy salomatligini mustahkamlaydi. Mehr bilan tarbiyalangan bola odatda ochiqko‘ngil, mehribon va ijtimoiy faol bo‘lib ulg‘ayadi. Aksincha, ota-onaning befarqligi yoki farzandga nisbatan qo‘pol munosabati bolada qo‘rquv, xavotir, tushkunlik va o‘ziga ishonchsizlikni yuzaga keltiradi. Doimiy tanqid, tahqirlash yoki jazolash esa bolaning ichki dunyosiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, unda agressivlik yoki tortinchoqlik kabi holatlarni shakllantirishi mumkin. Oiladagi sog‘lom munosabatlar bolaning ijtimoiylashuv jarayoniga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Bola dastlabki muomala

va xulq-atvor ko'nikmalarini aynan oilada o'rganadi. Ota-onaning bir-biriga va farzandiga bo'lgan munosabati bolaning kelajakdagi insoniy munosabatlariga namuna bo'lib xizmat qiladi. Agar oilada hurmat, sabr-toqat va hamjihatlik hukm sursa, bola ham atrofdagilar bilan iliq va madaniyatli munosabatda bo'lishni o'rganadi. Natijada u jamoadagi o'rnini topa oladigan, boshqalar bilan sog'lom muloqot qila oladigan shaxs sifatida shakllanadi. Ota-ona va farzand o'rtasidagi muloqotning sifati ham psixologik jihatdan juda muhimdir. Farzand bilan doimiy suhbatlashish, uning muammolariga befarq bo'lmaslik va fikrlarini tinglash bolada ishonch hissini shakllantiradi. Ayniqsa, o'smirlik davrida bolalar ko'proq tushunishga va ruhiy qo'llab-quvvatlashga muhtoj bo'ladi. Agar ota-ona farzandining his-tuyg'ularini inkor etsa yoki unga bosim o'tkazsa, bola asta-sekin ota-onadan uzoqlashadi va ichki muammolarini yashirishga odatlanadi. Bu esa ruhiy zo'riqish va turli psixologik muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, oiladagi nizolar ham bola ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar o'rtasidagi doimiy janjal, qo'pollik yoki zo'ravonlik bolaning ruhiy holatini izdan chiqaradi. Bunday muhitda ulg'aygan bolalarda qo'rquv, xavotir, tushkunlik va agressiv xulq-atvor ko'proq uchraydi. Ayrim hollarda esa bola o'zini aybdor his qilib, ichki ruhiy bosimni boshdan kechiradi. Shu sababli oiladagi muammolarni farzand ruhiyatiga zarar yetkazmaydigan tarzda hal qilish muhimdir. Ota-onaning tarbiyadagi uslubi ham bolaning shaxsiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Haddan tashqari qattiqqo'llik bolaning erkin fikrlashiga to'sqinlik qilsa, ortiqcha erkalatish mas'uliyatsizlik va mustaqillikning sust rivojlanishiga olib kelishi mumkin. Shu bois tarbiyada me'yor va muvozanat muhim ahamiyatga ega. Demokratik va qo'llab-quvvatlovchi tarbiya usuli bolaning psixologik jihatdan sog'lom rivojlanishiga yordam beradi. Bunday muhitda ulg'aygan bola o'z fikrini erkin ifoda etishga, qaror qabul qilishga va mas'uliyatni his qilishga o'rganadi. Bugungi kunda ota-onalarning farzand tarbiyasiga yetarli vaqt ajrata olmasligi ham muhim muammolardan biri hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar va turmush tashvishlari sabab ayrim oilalarda jonli muloqot kamayib bormoqda. Natijada farzandlar o'z muammolari bilan yolg'iz qolishi yoki virtual muhitga haddan tashqari bog'lanib qolishi mumkin. Shu sababli ota-onalar farzand bilan sifatli vaqt o'tkazishi, birgalikdagi faoliyatlarni tashkil qilishi va samimiy muloqotni yo'lga qo'yishi zarur. Umuman olganda, ota-ona va farzand o'rtasidagi sog'lom munosabatlar bolaning ruhiy, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishining asosiy omili hisoblanadi. Mehr-muhabbat, ishonch va qo'llab-quvvatlashga asoslangan oilaviy muhit farzandning barkamol shaxs bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi. Shu sababli oilada sog'lom psixologik muhit yaratish har bir ota-onaning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, oilada ota-ona va farzand o'rtasidagi sog'lom munosabatlar bolaning ruhiy, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin egallaydi. Oila muhitidagi mehr-muhabbat, o'zaro hurmat, ishonch va samimiy muloqot farzandning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlab, uning barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, ota-onaning farzandga nisbatan e'tiborli va qo'llab-quvvatlovchi munosabati bolaning ruhiy barqarorligi hamda ijobiy xulq-atvorining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, sog'lom oilaviy muhit bolaning ijtimoiylashuvi, muloqot madaniyati va jamiyatdagi o'rnini topishida muhim omil hisoblanadi. Ota-onadan olgan tarbiya va muomala uslubi bolaning kelajakdagi insoniy munosabatlariga ham bevosita ta'sir qiladi. Shu bois oilada farzand fikrini tinglash, uning his-tuyg'ularini tushunish va ruhiy ehtiyojlariga befarq bo'lmaslik zarurdir. Aksincha, oiladagi nizolar, qo'pollik, befarqlik va noto'g'ri tarbiyaviy yondashuvlar bolaning ruhiyatiga salbiy ta'sir ko'rsatib, unda qo'rquv, xavotir, agressivlik yoki o'ziga ishonchsizlik kabi salbiy holatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Bu esa bolaning ta'lim jarayoni, tengdoshlari bilan munosabati va shaxs sifatida shakllanishiga salbiy ta'sir qiladi. Mazkur muammoning oldini olishda ota-onalarning pedagogik va psixologik bilimlarini oshirish, oilada sog'lom psixologik muhit yaratish hamda farzand bilan doimiy samimiy muloqotni yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega. Farzandning qiziqishlari, hissiyotlari va ichki dunyosiga e'tibor qaratish uning ruhiy salomatligini mustahkamlashga yordam beradi. Demak, ota-ona va farzand o'rtasidagi sog'lom munosabatlar barkamol avlodni tarbiyalashning eng muhim omillaridan biri bo'lib, oiladagi ijobiy psixologik muhit farzandning baxtli, sog'lom va muvaffaqiyatli shaxs bo'lib voyaga yetishida asosiy poydevor vazifasini bajaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
5. Vohidov M.V. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
6. To'xtaboyeva M. Kasbga yo'naltirish psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
7. Pedagogika nazariyasi va tarixi / Mas'ul muharrir A.Munavvarov. – Toshkent: Fan, 2019.
8. Internet ma'lumotlari